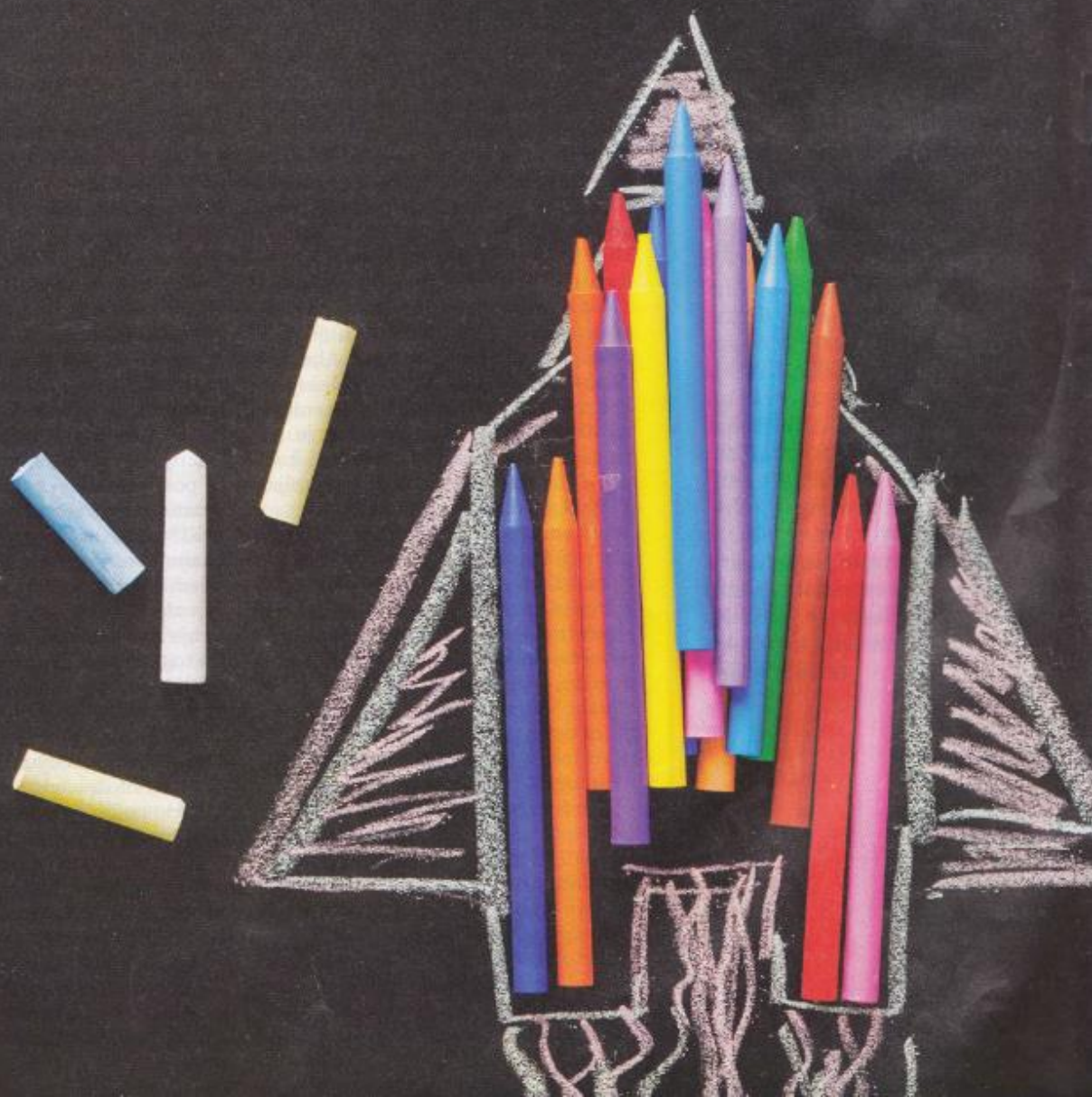

Ustvarjalnost za boljši jutri

PIŠE: NEŽA MREVLJE

Ustvarjalnost je del polnega in zdravega življenja. Pomembna je za celostni razvoj otrok, je ena od podstat za izpolnjujoč odnos s sabo in okolico, osebno rast in je pogoj za stik s svojimi notranjimi potenciali ter orodje za spoprijemanje z današnjim hitro spreminjajočim se svetom, poudarjata psihoterapevtka dr. Tamara Trobentar in znanstvenica ter pesnica dr. Alja Adam, avtorici projekta za razvijanje ustvarjalnosti pri otrocih kot del projekta za celostni razvoj otrok, s katerim želita dopolniti slovenske šole.

Otroci se bodo morali v prihodnosti znati, prilagoditi spremembam, iskati nove poti, informacije in njihove povezave, za kar pa podatkovno znanje ni dovolj. Velik pomen imajo pri tem tudi izkušnje in odkrivanje svojstvenih poti.

»Domišljija je osnova tudi za spremembe v družbi. Vsi veliki dosežki so nastali zaradi domišljije, ker si je posameznik upal prestopiti okvire vsakdanjika, določenosti in razmišljati skozi fantazijsko perspektivo. Domišljija je tista, ki ustvarja drugačnosti, in če ji pustimo prostor, s tem razpiramo tudi mesto za različnosti v svetu.

Zato ima ustvarjalnost tako pomembno vlogo«, poudarja znanstvenica in pesnica dr. Alja Adam.

Pri petih letih je ustvarjalnih 90 odstotkov otrok, pri 17 letih deset odstotkov in kasneje samo še pet odstotkov mladih.

Ustvarjalnost je v današnjem času pogosto prisoten pojem in kot večšina v neoliberalni in potrošniki družbi tudi velikokrat zaželena, če ne celo nujna, vendar v okviru današnje paradigme o ekonomski učinkovitosti neredko instrumentalizirana. Družbeni čas, ki je prežet z govorom o ustvarjalnosti, ki je usmerjena k oblikovanju izdelkov, snovanju projektov in zaradi negotovih pogojev tudi k nenehnemu izumljanju preživetvenih položajev posameznikov, priča ne le o razpršenosti v njenem pojmovanju, temveč obenem paradoksalno tudi njeni izrinjenosti. V tem primeru govorimo o tisti ustvarjalnosti, ki ni usmerjena k cilju, temveč podpira proces in tako odpira prostor za raziskovanje, preigravanje, drugačnost, nove izkušnje in rešitve.

Ustvarjalnost ni le poligon za produkte

»Ustvarjalnost in njen pomen smo podvrgli zahtevam hitrega sveta. Ustvarjalnost, kakršno oglašujejo mediji in neoliberalna paradigma, ki služi potrošništvu, je izrabljena za osvajanje večšin za doseganje določenih ciljev,« pojasnjuje Alja Adam, pesnica, ki že več let deluje kot mentorica kreativnih delavnic za otroke in odrasle, svoje znanje pa črpa iz izkušenj dela z otroki kot pravljničarka, študija geštalt terapije, jogijske prakse in inovativnega izkustvenega programa kreativnega pisanja. Od Aristotela naprej se je kreativnost pojavljala kot nekaj, kar je povezano s produktom in to je prevladujoča perspektiva tudi v sodobnem zahodnem kontekstu, poudari sogovornica. »Kreativnost v smislu forme, končanega produkta, pa ni ustvarjalnost, o kateri govoriva in jo spodbujava v okviru najinega projekta, saj to razumeva kot proces,« še doda sogovornica. Gre za program Tamare Trobentar in Alje Adam z naslovom *Program za celostni razvoj otrok v OŠ*, ki sta ga pilotno izvedli v eni od ljubljanskih osnovnih šol.

»Obstoječi izobraževalni sistem v ospredje postavlja razvoj razumskih oziroma kognitivih sposobnosti in temelji predvsem na trpanju

podatkov, manj pa poudarja pomen izkušenj. Otrokom ne omogoča celostnega razvoja, torej razvoja tudi na čustveni, socialni, telesni in duhovni ravni. V času, podvrženem hitenju, stresu, kopičenju materialnih dobrin, doseganju rezultatov, tekmovalnosti in individualnosti, pa imajo otroci tako pomanjkanje orodij za spoprijemanje z vedno bolj zahtevnim okoljem,« izhodišča zasnove programa, ki kreativnost združuje s čuječnostjo in telesnim gibanjem, povzema Tamara Trobentar. Pomembno je namreč, da odrasčajočim damo podporo in opremo za nepredvidljive vsakodnevne okoliščine, življenjske izzive in hitre spremembe, pri čemer pa je bistven njihov celostni razvoj, pravita sogovornici. Samo ustvarjalni posamezniki lahko živijo v stiku s sabo, svojim notranjim dogajanjem in potenciali, kar pa jim omogoča bolj polno in zadovoljno življenje ter psihološko zdrav način delovanja v odnosu do sebe in okolice.

Ustvarjalnost kot širši proces

Razvijanje ustvarjalnosti, ki predstavlja pomembno večščino sodobne družbe, sicer postaja del različnih normativnih okvirjev javnega izobraževanja, vendar pa kljub temu z leti socializacije in šolanja upada. Rezultati raziskave so pokazali, da je pri petih letih ustvarjalnih 90 odstotkov otrok, pri 17 letih deset odstotkov in kasneje samo še pet odstotkov mladih v svojem članku *Spodbujanje inovativnosti med mladimi* navaja Sonja Sara Lunder. Spodbujanje faktografskega in analitičnega mišljenja, ne pa tudi pomembnosti divergentnega mišljenja kot zmožnosti, da ob reševanju problema razmišljamo skozi različne možne odgovore, tako vodi do pojenja ustvarjalnosti, ki jo je sicer mogoče spodbujati in gojiti, poudarjata sogovornici. Ob čemer pa, kot psihologa, filozofa in sociologa Jana Makaroviča v svojem članku *Spodbujanje ustvarjalnosti* citira pedagoginja Nataša Sadar Šoba, šola predstavlja »množično institucijo, v kateri vlada logika prilagajanja posameznika

povprečju ter birokratski sistem avtoritativnega posredovanja znanja, torej ima usvojeno znanje odločilni pomen pri zasedanju družbenih položajev. Šola legitimira svojo funkcijo podeljevanja diplom, ki omogoča zasedanje določenih družbenih položajev, s tem da poseduje določeno količino informacij, kar se kaže v šolskih ocenah in stopnji izobrazbe. Vendar pa je učenje za življenje, kot še zapiše pedagoginja, veliko več kot to, saj se bodo odrasčajoči nekoč morali znati, prilagoditi spremembam, iskati nove poti, informacije in njihove povezave, za kar pa podatkovno znanje ni dovolj. Velik pomen imajo pri tem tudi izkušnje in odkrivanje svojstvenih poti. Seveda pa znanje ni ločeno od ustvarjalnosti, saj je za kritiko in preseganje nečesa ter iskanje inovativnih odgovorov najprej potrebno tudi temeljito poznavanje določenega področja. Ustvarjalnost in inovativnost pa sta pomembni tudi za družbo, ne samo za psihološko blagostanje posameznika, saj brez nje ne bi bilo novih, drugačnih rešitev. V svet nikoli ne vstopamo le kot pasivni opazovalci, temveč ga tudi sooblikujemo, zato pa ni pomembno le ponotranjanje družbenih konvencij in kulturnega vokabularja, temveč tudi razvijanje lastnih idej, praks, svojstvenih rešitev in drugačnih pogledov. Prav to pa je prostor za ustvarjalnost kot proces nedokončanega odkrivanja notranjega in zunanjega sveta, česar pa, kot podčrtujeta sogovornici, naš šolski sistem ne dopušča in ne spodbuja. »Najpomembnejša pri spodbujanju ustvarjalnosti je šola, predvsem pa vpliv učitelja. (...) Žal pa učitelji pogosto slabo opažajo ustvarjalnost svojih učencev, če pa že, jim to v precejšnji meri onemogoča kurikulum, ki v večini primerov bolj kot divergentne naloge in vprašanja, na katera je mogoče dati več pravilnih odgovorov, spodbuja konvergentne naloge in vprašanja, na katera je pravilen le en odgovor – navadno tisti, ki ga ima v mislih učitelj,« je v že omenjenem članku iz leta 2006 še zapisala Sonja Sara Lunder.

Pot h kreativnosti

»Naš temeljni izobraževalni sistem je zelo rigiden in razvija samo en del človeka, ki je sicer skupek čustvene, socialne, telesne in kognitivne ravni, kar pa ne more prispevati k celostnemu razvoju,« poudarja psihoterapevtka in doktorica psihologije Tamara Trobentar. »Ustvarjalnost je pomembna za vzpostavljanje stika s sabo in z drugimi za spodbujanje radovednosti, ki pa je podlaga za razvoj empatije in sočutja do sočloveka. Ne gre za linearno učenje, temveč te vsebine otroci pridobijo prek igre, izkušnje,« še dodaja. Na to se naveže še Alja Adam, ki pravi: »V programu, ki sva ga razvili, ne delava le na umski ravni, temveč pozornost usmerjava tudi k telesu, gibanju. Prek telesa so dostopna čustva in če nismo v stiku s svojim telesom oziroma 'telesnim delom sebe' (kot pravimo v geštalt terapiji), ne moremo biti niti s svojimi čustvenimi stanji.« Prek ustvarjalnega giba otroci torej razvijajo različne sposobnosti in zmogljivosti, se učijo konstruktivnega izražanja čustev, oblikujejo percepcijo, krepijo koncentracijo, pozornost in spomin ter razvijajo veščine sodelovanja in komuniciranja z drugimi. Ustvarjalnost pa je tako pomembna ne le kot oblika izražanja, temveč tudi kot možnost za raznolike načine razmišljanja in predloge. V skupini avtorici in izvajalki programa dajeta poudarek na odprtosti in spodbujanju različnosti, kar pomeni ustvarjanje proste poti za nenavadne, neobičajne odgovore, ki so podlaga za presenetljive in izvirne zamisli, kar odpira pot h kreativnosti kot procesu. Program za celostni razvoj otrok v osnovni šoli tako temelji na celostnem osebnem razvoju in spodbujanju povezovanja ter sodelovanja z drugimi. Otroke skozi proces ustvarjalnosti uči pogleda vase, sprejemanja svojega notranjega dogajanja, izražanja čustev in povezovanja ter sodelovanja z drugimi na konstruktiven način. Eno od ravni za vstopanje na ta polja je telesno gibanje, ki omogoča sprostitve,

KAKO SPODBUJATI OTROKOVO USTVARJALNOST

- Ponudimo mu prostor, znotraj katerega bo lahko raziskoval lastno domišljijo, stopil v stik s svojo čustveno naravnostjo in notranjimi potenciali. Pomembno je, da ustvarimo »varen prostor«, kjer so »napake« dobrodošle oziroma »ni napak«. Samo skozi igro, improvizacijo, preizkušanjem novih situacij je namreč mogoče »ustvarjati« v skladu z avtentično naravnostjo. Pri tem pa je bistvenega pomena to, da sledimo otrokovi radovednosti in smo pri tem radovedni tudi sami. Na primer ko otrok pripoveduje lastno fantazijsko zgodbo, ga podpremo s postavljanjem neobičajnih vprašanj, na katera lahko poišče izvirne in nenavadne odgovore.
- Spodbujajmo avtentičnost, ki stoji naproti »klišejskosti« (splošni rabi pomenov).
- Osredotočimo se na proces (tukaj in sedaj), kar dosežemo skozi prisotnost in radovednost.
- Širimo zavedanje v smeri odnosa jaz-drugi, razumevanja ustvarjalnosti kot širše povezanosti s svetom.
- Pomembna je odprtost do različnih umetniških praks (interdisciplinarnost): otrok se uči prepletati različna znanja (na primer povezuje besede in gibe), hkrati pa išče tisto obliko izraza, ki mu je najbližja.

Pomembno je, da odraščajočim nudimo podporo in opremo za nepredvidljive vsakodnevne okoliščine, življenjske izzive in hitre spremembe, pri čemer je bistven njihov celostni razvoj. Usmerjajmo jih k ustvarjalnosti, saj samo ustvarjalni posamezniki lahko živijo v stiku s sabo, svojim notranjim dogajanjem in potenciali, kar pa jim omogoča bolj polno in zadovoljno življenje ter psihološko zdrav način delovanja v odnosu do sebe in okolice.

»Obstoječi izobraževalni sistem v ospredje postavlja razvoj razumskih oziroma kognitivnih sposobnosti in temelji predvsem na trpanju podatkov, manj pa poudarja pomen izkušenj. Otrokom ne omogoča celostnega razvoja, torej razvoja tudi na čustveni, socialni, telesni in duhovni ravni. V času, podvrženem hitenju, stresu, kopičenju materialnih dobrin, doseganju rezultatov, tekmovalnosti in individualnosti, pa imajo otroci tako pomanjkanje orodij za spoprijemanje z vedno bolj zahtevnim okoljem,« poudarja **psihoterapevtka dr. Tamara Trobentar.**

osredotočanje in izražanje, drugo pa prek pravljič, pisanja in risanja oziroma drugih kreativnih praks. Stik s seboj kot eno od pomembnih komponent celostnega razvoja pa sogovornici opredelita prek procesa razvoja samospoznavanja. To temelji na spoznavanju lastnih potreb in želja, pri čemer se odvija tudi proces razvoja introspekcije in posledično samovrednosti, (samo)spoštovanja in pozitivne samopodobe, kar je bistvenega pomena za izpolnjujoče bivanje vsakega posameznika tako v obdobju odraščanja kot v odrasli dobi. Ob tem je temeljnega pomena tudi povezanost z drugimi, torej prehod od »mene« k »nam«, še podčrtata sogovornici. Ob razvoju introspekcije in hkrati tudi empatije ter sočutja do drugih pa je ob možnosti pogleda vase tako pomembna tudi sposobnost razumevanja drugega. »Gre za razvijanje izpolnjujočih odnosov in hkratno ohranjanje zdravega zavedanja sebe,« sta zapisali Tamara Trobentar in Alja Adam. »Živimo v individualističnem in tekmovalnem svetu, iztrgani smo iz celote, občutka povezanosti s človeštvom oziroma konkretnimi skupinami ljudi. Zaradi tega izgublamo smisel, se utapljamo v lastnih strahovih in boleznih, nismo pripravljeni sprejeti odgovornosti za reševanje širše družbene problematike, pozabljamo, kako pomembni so odnosi, ljudje, s katerimi bi lahko prepletali svoje ustvarjalne poti, potovali proti skupni viziji. Tudi z otroki, ko ustvarjamo nekaj, kar jih povezuje, tematiziramo ravno ta vprašanja. Torej, v kakšnem odnosu sem s svetom, kaj je svet zame, kaj mi pomenijo drugi, na kakšen način sem del tega sveta,« v pogovoru pojasnjuje Alja Adam. Za otroke je pomembno, da vstopajo v različne odnose oziroma iščejo svojo identiteto na relacijskih presečiščih, pri čemer se učijo samoodgovornosti in začutijo svojo vpetost v širšo skupnost, s čimer pa postajajo tudi bolj odprti. Ljudje smo bitja odnosov in kot kažejo raziskave o »sreči in modrosti«, je ključen dejavnik za dobrobit, da svojo pozornost in strast namenimo

tudi koristi drugih, namesto da se osredotočimo samo na individualno, ločeno skrb za svoj jaz. »Jaz« odkriva smisel in srečo tako, da se pridruži in pripada »nam,« sta ob projektu tudi zapisali njeni avtorici. Medsebojno povezovanje pa pomeni, da spoštujemo in gojimo razlike ter kultiviramo medsebojne povezave. Eden od odgovorov za doseg tega cilja pa je tako tudi v ustvarjalnosti, ki jo sogovornici razumeta tudi kot izmenjavo. »Kar pa ni nekaj statičnega in je vezano na etiko, odnos in pomen sobivanja. Na tak način lahko govorimo o povezavi med ustvarjalnostjo in duhovnostjo, ki pa se razvija tako pri otrocih kot pri odraslih,« poudarja Alja Adam. Njena teza pa je, da smo ljudje duhovna in ustvarjalna bitja sama po sebi, da nas to pravzaprav temeljno določa. Ustvarjalnost je del našega bistva in tako predstavlja obliko samouresničevanja.

Za bolj enakovredno družbo potrebujemo ustvarjalne ljudi

Za etično, sprejemajočo in bolj enakovredno družbo potrebujemo ustvarjalne posameznike, je sporočilo sogovornic. »Domisljija je osnova tudi za spremembe v družbi. Vsi veliki dosežki so nastali zaradi domisljije, ker si je posameznik upal prestopiti okvire vsakdanjika, določenosti in razmišljati skozi fantazijsko perspektivo. Domisljija je tista, ki ustvarja drugačnost in če ji pustimo prostor, s tem odpiramo tudi mesto za različnosti v svetu. Zato ima ustvarjalnost tako pomembno vlogo,« meni Alja Adam. Zatreti ustvarjalnost pomeni utišati različnost, podpirati uniformiranost in slediti utečenim smernicam, kar pa je manj nevarno za sistem. »V tem času bi rekli, da je tak posameznik dober potrošnik, saj ne živi izven okvirjev in ne razmišlja, kaj bi v družbi lahko izboljšali, kaj spremenili in kje se tudi uprli,« sklene Alja Adam. Ustvarjalnost podpira razvoj avtentičnosti posameznika. Takšen odrasel bo zagotovo družbeno kritičen in bo izražal svoje mnenje, iskal nove modele, projekte in odgovore ter ponujal nove in zanimive rešitve. □